

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.33>

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ ВАЛЮТ

Бабич Є.Ю.,

*студентка 3 року навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
ORCID: 0009-0009-1314-6141
e-mail: ye.yu.babych@nlu.edu.ua*

Ліптуга В.О.,

*студентка 3 року навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
ORCID: 0009-0004-9747-9691
e-mail: v.o.liptuga@nlu.edu.ua*

Бабич Є.Ю., Ліптуга В.О. Фінансово-правове регулювання обігу віртуальних валют.

Віртуальні валюти стали важливою складовою сучасної фінансової системи, впливаючи на економічні процеси та фінансові операції. Вони охоплюють криптовалюти та електронні гроші, які використовуються для швидких і безпечних транзакцій. Криптовалюти, такі як біткоїн, функціонують на основі децентралізованих систем та технології блокчейн, забезпечуючи прозорість і анонімність платежів. Водночас електронні гроші підтримуються державними або фінансовими установами й прив'язані до фіатних валют, що забезпечує їхню стабільність.

Основною проблемою, що виникає під час використання віртуальних валют, є відсутність чіткого правового регулювання, що створює низку ризиків для держав та користувачів. Сьогодні державні органи мають визначити правовий статус криптовалют і розробити відповідне законодавство для регулювання їхнього обігу, оподаткування, а також діяльності криптобірж. Це допоможе захистити права споживачів і попередити такі фінансові злочини, як відмивання грошей, ухилення від податків і фінансування тероризму.

Віртуальні валюти відкривають нові можливості для глобальних ринків, знижуючи транзакційні витрати та зменшуючи потребу у фінансових посередниках. Проте їхня анонімність та відсутність належного регулювання створюють значні виклики для державної фінансової системи, яка прагне забезпечити економічну стабільність і фінансову прозорість. Віртуальні валюти створюють нову модель товарно-грошових відносин, яка одночасно приносить нові можливості для бізнесу та громадян і виклики для державних органів. Вони знижують транзакційні витрати, дозволяють швидко здійснювати платежі й полегшують доступ до міжнародних ринків. Однак відсутність чітких законодавчих норм і контролю призводить до ризиків, що загрожують економічній стабільності та правам споживачів. Розробка ефективної нормативної бази є важливою умовою для зниження цих ризиків і розвитку віртуальних валют у майбутньому. Проте, однією з основних проблем, що виникають на шляху регулювання криптовалют, є їхній юридичний статус. Країни розглядають кілька варіантів: від визнання криптовалют об'єктом валютного регулювання до включення їх у цивільні правовідносини. Належне правове регулювання є необхідним для

захисту прав споживачів та попередження фінансових злочинів, таких як відмивання грошей чи ухилення від податків.

У цій статті аналізуються ключові проблеми правового регулювання віртуальних валют, а також перспективи їх розвитку на основі сучасного законодавства.

Ключові слова: криптовалюта, віртуальна валюта, біткоїн, електронні гроші, фіатні гроші, блокчейн.

Babych E.Yu., Liptuha V.O. Financial and legal regulation of virtual currency circulation.

Virtual currencies have become an important part of the modern financial system, influencing economic processes and financial transactions. They include cryptocurrencies and electronic money used for fast and secure transactions. Cryptocurrencies, such as bitcoin, operate on the basis of decentralized systems and blockchain technology, ensuring transparency and anonymity of payments. At the same time, electronic money is backed by government or financial institutions and is pegged to fiat currencies, which ensures its stability.

The main problem that arises when using virtual currencies is the lack of clear legal regulation, which creates a number of risks for states and users. Today, government agencies need to define the legal status of cryptocurrencies and develop appropriate legislation to regulate their circulation, taxation, and the operation of crypto exchanges. This will help to protect consumer rights and prevent financial crimes such as money laundering, tax evasion and terrorist financing.

Virtual currencies open up new opportunities for global markets by lowering transaction costs and reducing the need for financial intermediaries. However, their anonymity and lack of proper regulation pose significant challenges to public financial systems that seek to ensure economic stability and financial transparency.

Virtual currencies are creating a new model of commodity-money relations, which simultaneously brings new opportunities for businesses and citizens and challenges for government agencies. They reduce transaction costs, allow for quick payments, and facilitate access to international markets. However, the lack of clear regulations and oversight leads to risks that threaten economic stability and consumer rights. The development of an effective regulatory framework is essential to mitigate these risks and to the development of virtual currencies in the future.

This article analyzes the key issues of legal regulation of virtual currencies, as well as the prospects for their development based on current legislation.

Key words: cryptocurrency, virtual currency, bitcoin, electronic money, fiat money, blockchain.

Постановка проблеми. Віртуальні валюти стали важливою складовою сучасного фінансового світу. Зі стрімким розвитком цифрових технологій, транзакції та фінансові операції набувають нових форм, зокрема через використання криптовалют і електронних грошей. Як відомо, із розвитком суспільства, законодавство постійно повинно пристосовуватись до змін та забезпечувати правове регулювання новостворених правовідносин. Однак у більшості країн ще не створено належної нормативно-правової бази для регулювання криптовалют, через що уряди та центральні банки ставляться до цієї інновації неоднозначно. Криптовалюта в сучасних умовах економічного розвитку стала важливим активом для фізичних осіб, компаній і державних органів. Її використання у фінансовій системі демонструє стійке зростання.

Основною проблемою, з якою стикається держава у регулюванні криптовалют, є їх юридичний статус. Зараз існує кілька можливих шляхів для вирішення цієї проблеми: криптовалюта може бути визнана об'єктом валютного регулювання або включена до переліку об'єктів цивільних правовідносин. Необхідність у правовому врегулюванні віртуальних валют також пов'язана із захистом інтересів громадян та бізнесу, а також попередженням фінансових злочинів.

Віртуальні валюти поступово формують новий механізм товарно-грошових відносин, що несе із собою як можливості, так і виклики для сучасних фінансових систем. Одним із найпомітніших аспектів цієї трансформації є поява віртуальних валют, зокрема криптовалют, і електронних грошей. Проте, з розвитком таких технологій виникають і нові виклики для державних органів, зокрема у сфері фінансового права. Відсутність чіткого регулювання криптовалют та електронних грошей створює значні ризики для економічної стабільності, захисту прав споживачів, а також фінансового контролю. Без належної правової основи ці інноваційні засоби платежу можуть бути використані для ухилення від податків, відмивання грошей та фінансування тероризму.

Одним із основних завдань держави є визначення правового статусу віртуальних валют у межах фінансового права. Це включає вирішення питань, пов'язаних із оподаткуванням операцій з криптовалютами, регулюванням діяльності криптовалютних бірж та захистом прав користувачів. Крім того, необхідно розробити механізми контролю за рухом таких активів, зокрема в контексті боротьби з фінансовими злочинами та забезпечення фінансової прозорості.

XXI століття стало епохою стрімкого розвитку цифрових технологій, які кардинально змінюють фінансові ринки та системи. Тож **мета цієї статті** – дослідити основні проблеми правового регулювання віртуальних валют і знайти шляхи їх вирішення на основі чинного фінансового права України, а також міжнародного досвіду. Вирішення цих питань є ключовим для забезпечення стабільного функціонування фінансових ринків і захисту інтересів усіх учасників цифрової економіки.

Стан опрацювання проблематики. Тема правового регулювання віртуальних валют в Україні активно вивчається через зростаючу важливість цифрових активів та блокчейн-технологій. Дослідники, серед яких Гребенюк М.В., Шаренко М.С., Кудь О.О., Логойда В.М. та інші, звертають увагу на необхідність створення чіткої нормативно-правової бази, що враховувала б міжнародний досвід, питання оподаткування та правового статусу криптовалют.

Виклад основного матеріалу. Початок XXI століття ознаменувався виникненням нового економічного та правового феномену – віртуальних валют, або криптовалют, що базуються на технології розподіленого реєстру (DLT). Першою криптовалютою, що отримала широке визнання, став біткоїн (Bitcoin), створений у 2008 році. Його основною метою було усунення необхідності участі третіх сторін, таких як державні органи або банківські установи, в операціях між користувачами. Поява криптовалют спричинила значні виклики для правової системи, оскільки інноваційні феномени завжди випереджають існуючі норми, що регулюють суспільні відносини.

Таким чином, криптовалюти стали новим етапом у розвитку фінансових відносин, що вимагав відповідної правової реакції. Виникли численні питання стосовно їх правового статусу, фінансової природи та регулювання, особливо у сфері фінансових правовідносин. Криптовалюти поєднують у собі низку нових понять, таких як віртуальні валюти, цифрові валюти та віртуальні активи.

Біткоїн як перша криптовалюта був представлений світу у вигляді документу, відомого як «white paper», написаного особою або групою осіб під псевдонімом Сатоші Накамото. У 2009 році були згенеровані перші 50 біткоїнів, і протягом кількох років криптовалюта почала набирати обертів як новий фінансовий інструмент. З часу першої публікації наукових робіт про криптовалюти у фінансовому праві з'явилося мінімум п'ять різних термінів для їх позначення, включаючи «токени», «коїни», «віртуальні валюти», «криптоактиви» та «цифрові валюти». Перші спроби правового регулювання були зроблені Європейським центральним банком (ЕЦБ) у 2012 році. У своєму звіті ЕЦБ розглянув віртуальні валюти, використані в онлайн-іграх, і відніс криптовалюти до категорії віртуальних валют [1, с. 318].

Цей огляд став початком для подальшого вивчення криптовалют на рівні національних та міжнародних регуляторів. У 2014 році термін «криптовалюта» почав отримувати все більше поширення, проте найбільш уживаним залишався термін «віртуальна валюта». Важливим кроком у цьому процесі стала публікація звіту Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), де був зроблений акцент на ризиках, пов'язаних із віртуальними валютами. FATF запровадила рекомендації щодо запобігання використанню криптовалют для відмивання грошей та фінансування тероризму, що стало основою для багатьох країн у питанні правового регулювання криптовалют.

Відсутність єдиного підходу до визначення криптовалют на міжнародному рівні ускладнює процес їх регулювання, особливо у контексті міжнародних транзакцій. Крім того, правова невизначеність призводить до ризиків для інвесторів та користувачів криптовалют, оскільки не завжди є чіткі механізми для захисту їх прав або врегулювання спорів. Зрештою, правова природа віртуальних валют є складною і динамічною, що вимагає постійного моніторингу та адаптації законодавства до нових викликів. Віртуальні валюти стали не тільки важливим елементом цифрової економіки, але й складовою частиною міжнародних фінансових відносин, що потребує глибшого правового аналізу та відповідного регулювання на глобальному рівні. Види віртуальних валют. Відповідно до звіту «Virtual Currencies – Key Definitions and Potential AML/CFT Risks», віртуальні валюти поділяються на два основних типи: конвертовані та неконвертовані [2, с. 219].

Ці валюти мають строго обмежене використання, і їх конвертованість зазвичай регулюється адміністраторами відповідних платформ. Прикладом можуть бути внутрішньоігрові валюти, які використовуються тільки в межах певної гри або соціальної платформи. Децентралізовані віртуальні валюти, такі як криптовалюти, не мають централізованого адміністратора і функціонують на основі технології блокчейн. Вони є піринговими системами, які використовують криптографічні алгоритми для забезпечення безпеки та прозорості транзакцій [3, с. 271]. Біткоїн, ефіріум та інші криптовалюти є прикладами децентралізованих валют, де транзакції підтверджуються мережею користувачів без участі центрального банку або іншого регулятора. Відсутність централізованого контролю є однією з головних характеристик таких валют, що робить їх привабливими для фінансових операцій, проте також створює виклики з точки зору регулювання та контролю [4, с. 216].

Перспективи розвитку класифікації віртуальних валют зважаючи на швидкий розвиток технологій та фінансових ринків, класифікація віртуальних валют продовжує еволюціонувати [5, с. 156].

Створення правового регулювання у сфері обігу віртуальних валют є вкрай необхідним через низку причин. По-перше, віртуальні валюти, такі як Bitcoin або Ethereum, все більше інтегруються в глобальну економіку, і їх використання швидко зростає як засіб обміну, інвестування та накопичення капіталу. Без належного правового регулювання цей сектор може стати полем для зловживань, шахрайства, відмивання грошей та фінансування тероризму [6, с. 230].

По-друге, правова невизначеність створює ризики для користувачів і інвесторів. Відсутність чітких правил щодо захисту прав власників віртуальних активів може призвести до втрат у разі шахрайства або банкрутства бірж, на яких ці валюти обертаються. Правове регулювання здатне забезпечити більший захист споживачів і підвищити довіру до ринку віртуальних валют.

По-третє, національні уряди повинні створювати законодавчу базу, яка б відповідала міжнародним стандартам та забезпечувала гармонізацію з глобальними тенденціями регулювання цифрових активів. Це важливо для уникнення правових колізій між країнами та забезпечення стабільної і прозорої системи обміну віртуальними валютами на глобальному рівні.

Фінансово-правове регулювання криптовалюти в Україні знаходиться на етапі формування, що пов'язано з необхідністю впорядкування правовідносин на ринку віртуальних активів та приведення нормативної бази у відповідність до міжнародних стандартів. Для України, з огляду на Євроінтеграцію, найважливішим є досвід регулювання віртуальних валют, запроваджений в Європейському союзі. Серед іншого, це допоможе вдосконалити національне законодавство та полегшити імплементацію нормативний актів ЄС у майбутньому.

Регулювання криптовалюти у Європейському Союзі розпочалось із заяви Європейського Центрального банку про, необхідність запровадження окремого механізму для регулювання обігу електронних грошей у 1998 році. Основними завданнями є усунення бар'єрів між національними ринками, уніфікація правил у сферах телекомунікацій, електронної комерції, покращення доступу до цифрових товарів і послуг, а також підтримка інновацій і нових робочих місць [7].

У 2018 році Європейський Союз прийняв Європейський Кодекс електронних комунікацій (Директива 2018/1972), який замінив пакет директив 2002 року зі змінами 2009 року. Кодекс став важливим етапом у модернізації телекомунікаційної політики ЄС та встановив нові правила для регулювання електронних комунікацій [8]. Кодекс впроваджує заходи для посилення захисту прав споживачів, зокрема гарантує прозорість тарифів, покращений доступ до послуг, а також забезпечує посилений контроль над зберіганням і передачею даних, включаючи послуги з міжособистісного спілкування [9, с. 443].

ЄС також запропонував набір правил, відомих під назвою «Регулювання ринків криптоактивів» (MiCA) (Europarl.europa.eu, 2022a). 6AMLD, що має на меті усунути прогалини у внутрішньому законодавстві держав-членів ЄС шляхом гармонізації визначень відмивання грошей та віртуальних активів у всіх країнах ЄС [10]. Для успішної цифрової трансформації необхідна надійна правова основа. В Україні було прийнято низку законів, які регулюють різні аспекти цифровізації, створюючи загальний правовий каркас для розвитку цифрового суспільства [11]. Розвиток цифрових компетентностей є одним з найважливіших завдань при будівництві цифрового суспільства, оскільки це дозволяє збільшити продуктивність праці, створити нові робочі місця та покращити якість життя.

Однак, незважаючи на досягнуті результати, перед Україною все ще стоять значні виклики. Потребує подальшого вдосконалення законодавча база, необхідно активізувати міжнародну співпрацю, залучати бізнес до процесу цифрової трансформації та підвищувати обізнаність населення

про переваги цифрових технологій [12]. Станом на зараз, бюджет України зазнає значний втрат, у вигляді неотриманих податків, та через відсутність чіткого впливу, над стрімко зростаючою сферою суспільних відносин.

Останнім часом, в мережі Інтернет з'являється все більше інформації про кримінальні правопорушення пов'язанні із несплатою податків за доходи з криптовалютних операцій [13, с. 618]. Проблема полягає в тому, що Податковий Кодекс України не містить поняття оподаткування віртуальних активів. Податкові органи надали роз'яснення щодо оподаткування операцій із криптовалютою, зазначивши, що базою оподаткування є весь дохід від продажу, а не прибуток. Це означає, що витрати на придбання криптовалюти не можуть бути враховані для зменшення податкової бази. Такий підхід відрізняється від практики в інших країнах, де оподатковується лише чистий прибуток від продажу криптовалюти, і є можливість задекларувати інвестиційні збитки [14].

Чинне законодавство України не закріплено відповідного порядку регулювання обігу віртуальних ресурсів. Єдиним нормативно-правовим актом, котрий містить згадку про віртуальні активи є Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, проте, там міститься лише дефініція даного поняття а саме, згідно з п. 13 ч. ст. 1, віртуальний актив – цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [15].

Варто зауважити що все ж були спроби запровадження регулювання електронних грошей, зокрема, існують три законопроекти спрямовані на забезпечення обігу віртуальних валют в Україні, проте жоден із них не набув статусу закону. Ними є: проект Закону України “Про віртуальні активи” № 1953-IX, проект Закону України “Про обіг криптовалюти в Україні” № 7183 та проект Закону України “Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні” № 7183-1. Відповідно, станом на зараз в Україні немає законодавчого закріплення фінансового-регулювання обігу віртуальних валют.

Висновки. Ринок електронних грошей в Україні демонструє значний потенціал для інновацій і зростання, однак його розвиток потребує комплексного правового врегулювання. Відсутність чіткої регуляторної бази створює правову невизначеність, що перешкоджає повноцінному залученню інвестицій, стримує розвиток криптоіндустрії та залишає учасників ринку незахищеними перед можливими ризиками, зокрема шахрайством та кіберзлочинністю. Запровадження сучасного законодавства, яке гармонізуватиметься з європейськими стандартами, дозволить Україні не лише інтегруватися до глобального цифрового простору, а й скористатися перевагами зростання цього сектору. Окрім цього, впровадження регулювання сприятиме розвитку інноваційних проєктів, зокрема блокчейн-стартапів, які можуть посилити позиції України на глобальному технологічному ринку.

Таким чином, правове врегулювання ринку електронних грошей і криптовалют стане важливим інструментом для стимулювання економічного зростання, розвитку інновацій та забезпечення інтеграції України до європейського цифрового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гребенюк М.В., Лук'янчук Р.В. Правовий режим криптовалют: досвід ЄС. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 310–323.
2. Гребенюк М.В., Черняк А.М. Деякі аспекти обігу криптовалют: сучасний зарубіжний досвід правової регламентації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 218–221.
3. Шаренко М.С. Правове регулювання криптовалют в Україні. Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р. Редкол.: А.П. Гетьман, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська та ін. Харків. Асоціація фінансового права України, 2017. С. 269–274. URL: <http://afl.org.ua/2017/10/27/voronovski-chitannya-2017-zbirnik-tez/>.
4. Кудь О.О., Кучерявенко М.П., Смичок Є.М. Цифрові активи та їх правове регулювання у світі розвитку технології блокчейн: *монографія*. Харків: Право, 2019. 216 с.
5. Логойда В.М. Перспективи врегулювання правового статусу криптовалюти в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2021. № 63. С. 152–157.

6. Михайловський В.І., Костюк О.В. Визначення поняття “криптовалюти”: міжнародний досвід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 226–231.
7. Формування цифрового майбутнього Європи. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/04/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf.
8. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#Text.
9. Sharenko M.S. Features of legal regulation of cryptocurrency in Ukraine M. S. Sharenko // International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage»: Conference proceeding, January 25-26, 2019. Arad Romania: Izdevnieciba «Baltija Publishing», P. 442–444.
10. Borg, W.P.-J., Podoprikhina, G., & Bolcerek, S. (2022). «EU approves crypto assets regulation: an overview of MiCA». Lexology. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=3b478651-6034-4ca1-80898e8b9bcf34f5#:~:text=MICA%20does%20not%20cover%20crypto>.
11. Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року»3, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 167 від 03.03.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-167-030321>.
12. Оксана Карашук. Криптовалюта не має визначеного правового статусу в Україні, її оподаткування також не визначено на законодавчому рівні: електронний ресурс. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/227749_yak-opodatkovuvati-kriptovalyutu-v-ukran.
13. Шаренко М.С. Особливості оподаткування доходів від операцій з криптовалютами в Україні. Вороновські читання (Єдність адміністративних та фінансових процедур): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 5-6 жовтня 2018 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, Й. Пуделька, О. Головашевич. Харків. Асоціація фінансового права України, 2018. С. 613–622. URL: <https://afl.org.ua/2018/12/20/voronovski-chitannya-2018-zbirnik-tez>.
14. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
15. Про обіг криптовалюти в Україні: проект Закону України № 7183 від 06.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511.